

წმიდა ხასილი ღიღი

ახალგაზრდებს იმის თაობაზე,
როგორ მიიღონ სარგებლობა
წარმატებული მწერლობიდან

საქართველოს
საპატრიარქოს გამომცემლობა
თბილისი, 2011

კაცობრიობას იმთავითვე აწუხებდა კითხვები: აქვს თუ არა საერთოდ მიზანი ადამიანის ცხოვრებას და თუ აქვს, რა არის იგი. ამ კითხვებზე ერთადერთი სწორი პასუხი არსებობს და იგი ქრისტიან მოაზროვნეებს ეკუთვნის. თხზულებაში „ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ სარგებლობა წარმართული მწერლობიდან“ წმ. ბასილი დიდი წერს: თუკი ამქვეყნად ყველა ხელობის მქონე ადამიანის — ხომალდის მესაჯე იქნება ის, მშვილდოსანი, მესპილენძე თუ ღურგალი, საქმიანობას თავისი მიზანი აქვს და ისინიც მისკენ თავდაუზოგავი შრომით ისწრაფვიან, „კაცობრივ ცხოვრებას არ ექნება მიზანი, რომლის შესაბამისადაც ყველაფერი უნდა გააკეთოს და ილაპარაკოს მან, ვისაც განზრახული არა აქვს ყოველ მხრივ პირუტყვებს დაემსგავსოს?“

ეს მიზანი მარადიული ცხოვრების მოპოვებაა, რომლის უმცირეს სიკეთეს ამქვეყნიური სიკეთენი, ერთად აღებულნიც კი, „უფრო დიდად ჩამორჩება, ვიდრე აჩრდილი და სიზმარი სინამდვილეს“.

ამ მარადიული ცხოვრებისაკენ მიმავალი გზა დედამიწიდან აღმართული კიბის სახით, რომლის „თავი მიწდომილ იყო ცადა“, ჯერ კიდევ ძველ აღთქმაში იაკობმა იხილა (დაბ. XXVIII, 12). რამდენადაც მის საფეხურებზე ამალღება, ანუ ღმრთის სასუფეველისაკენ აღმასვლა, მხოლოდ კეთილი საქმეებით, სათნოებათა შექმნითაა შესაძლებელი, ამ კიბეს ქრისტიანულ ღმრთისმეტყველებაში სათნოებათა კიბე ეწოდა. მასზე შემდგარ ადამიანს უწინარესად წმინდა წერილი მიუძღვის, მაგრამ ვიდრე მისი ღმრთეებრივი სიბრძნის მისაწვდომად შესაფერის ასაკს მიაღწევდეს და გამოცდილებას შეიძენდეს, მანამდე სულიერი თვალი, „ვითარცა აჩრდილებითა და სარკეებით“, გარეშე თხზულებებით უნდა გაწვრთნას. გარეშე თხზულებებში ბასილი დიდი ანტიკურ ეპოქაში შექმნილ საერო მწერლობას გულისხმობს, რომელმაც კაცობრიობის სულიერი კულტურის საგანძურში არა მხოლოდ ჟანრების მრავალფეროვნებით, არამედ მხატვრულობის თვალ-

საზრისითაც, თავისი ადგილი დღემდე შეინარჩუნა.

მიუხედავად იმისა, რომ ანტიკური ხანის ავტორებს ჭეშმარიტი სარწმუნოება არ ჰქონდათ და ამდენად არც სჯული იცოდნენ, ბუნებითი სჯულის წყალობით, რომლის არსებობასაც ადამიანში მისი ღმრთის ხატად შექმნა განაპირობებს, სხვადასხვა სათნოებით შემკობილი პერსონაჟები და მაღალი ზნეობის დაუვიწყარი მაგალითები წარმოგვიდგინეს. წარმართების მიერ **ბუნებითი სჯულის** აღსრულებაზე საუბრობს პავლე მოციქული რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში (II, 13-14). ბუნებით სჯულს ანუ თანდაყოლილ სინდისს, რომელიც ადამიანს უზნეო და ბოროტი საქციელისაგან თავის შეკავებაში ეხმარება, იხსენიებს ბასილი დიდცი: „იმის თქმა: წიგნებისაგან არ გვისწავლია — რა არის ჩვენთვის სასარგებლო, თავის გასამართლებლად საკმარისი როდი იქნება, რადგან, ბუნებითი სჯულის წყალობით, სწავლის გარეშეც შგვიძლია არჩევა იმისა, რაც უმჯობესი იქნება ჩვენი სარგებლობისათვის. ასე რომ, სულში არის რაღაც, რომელიც განსწავლის გარეშეც ერიდება ბოროტებას. ყოვლგვარი ბოროტება უძღურებაა სულისა, ხოლო სათნოება სიჯანსაღე“.¹

ზნეობრიობისა და მხატვრულობის თვალსაზრისით, ანტიკური კულტურის საუკეთესო ნიმუშებს ქრისტიანობა არა მხოლოდ იწყნარებდა, არამედ თავს მის სრულყოფილებიან მემკვიდრედაც გრძნობდა და ქრისტიანულ ეთიკასთან კონტექსტში ხშირად იყენებდა კიდევ.

სათნოებათა შესაძენად ყველაზე დიდი ბრძოლა ადამიანს საკუთარ თავთან უხდება, რადგან ამისთვის მან სიამენი ამა სოფლისა, რაც ასე მიმზიდველი და ტკბობის მომნიჭებელი ჩანს და რისკენაც ხორციელი ბუნება ეზიდება, უნდა დათმოს და იმ ვიწრო და ძნელი გზით უნდა იაროს, რომელსაც მაღალი ზნეობა მოითხოვს. ბასილი დიდის აზრით, ამ ბრძოლის მოგებისათვის დიდი ჯაფა და გარჯაა საჭირო. თუ მოჭიდავენი შეჯიბრებისათვის მზადებისას საწვრთნელ მოედნებზე ოფლს უხვად ღვრიან და

¹ბასილი დიდი, თხზულებანი, ძვ. ბერძნულიდან თარგმნა და შესავალი დაურთო გ. კოპლატაძემ, თბ., 2002, გვ. 312-312.

ზშირად ცემა-ტყეპასაც იტანენ, რისთვისაც გამარჯვების მოპოვების შემთხვევაში ჯილდოდ ზეთისხილისა და დაფნის გვირგვინებს იღებენ, მით უმეტეს გვმართებს თავდაუზოგავი წვრთნა ჩვენი სულიერი სამყაროს ამადლებისათვის ჩვენ, რომელთაც ამისთვის საკვირველი ჯილდო — მარადიული ცხოვრება და ნეტარება გველოდება.

ახალგაზრდამ, პოეტი იქნება ის, ისტორიკოსი თუ ორატორი — „ვისგანაც კი სულზე ზრუნვისათვის რაღაც სასარგებლოს შეძენა შეიძლება“ — ყველას უნდა მიმართოს.

ნიშანდობლივია, რომ წარმართულ ლიტერატურასთან ახალაზრდობის დამოკიდებულების გარკვევისათვის მიძღვნილ ტრაქტატს ბასილი დიდი ბერძენი დიდაქტიკოსი პოეტის ჰესიოდეს (VIII-VII სს.) შეგონებით იწყებს: „რჩეულთა შორის რჩეულია, ვინც თვითონვე ჭკურეტს იმას, რაც სჭირდება, ჩინებულია ისიც, ვინც სხვათაგან ნაჩვენებს მისდევს, ხოლო ვისაც არც ერთი ძალუძს და არც მეორე, სავსებით უვარგისია“.² თავის მხრივ, ბასილი დიდიც არიგებს ახალგაზრდობას, რომ ცხოვრების სწორი გზის ასარჩევად და მასზე განსამტკიცებლად აუცილებლად სჭირდება გონიერ აღამიანთა ნააზრევისა და გამოცდილების შესწავლა, რათა ცხოვრებამ, მსგავსად აღუჭურველი ზომადლებისა, იღბალზე, აღმა-დაღმა არ ატაროს. ამ თვალსაზრისით, არა მხოლოდ სასურველი, არამედ აუცილებელიცაა გაცნობა საერო ლიტერატურისა, რაც მისთვის ერთგვარი გონებრივი ვარჯიში იქნება ქრისტიანული მოძღვრების უმაღლესი ზნეობისა და კაცთმოყვარეობის იდეალების შესათვისებლად.

ბასილი დიდის მახვილგონივრული შედარებით, გარეშე მწერლობა, მართალია, წყალში არეკლილი მზეა მხოლოდ, მაგრამ მისთვის თვალის შეჩვევა აუცილებელია, რათა შემდეგ მზერა ნამდვილ მზეს — წმინდა წერილს გაუუსწოროთ. წარმართულ ლიტერატურასთან თავისი დამოკიდებულების კიდევ უფრო ნათელსაყოფად, მას მეორე მაგალითიც მოჰყავს: „რა თქმა უნდა, ხის საკუთარ სილამაზეს სიუხვე მწიფე ნაყოფისა წარმოადგენს, მაგრამ

² „სამუშაონი და დღენი“, სტრ. 293-297.

მას რამდენადმე სხვა სამკაულიც აქვს — ფოთლები, რომელნიც რტოებზე შრიალეებენ. ასევე სულისთვისაც უწინარესად ნაყოფი ჭეშმარიტებაა, მაგრამ უსიამოვნო არც ის იქნება, თუ იგი გარეშე სიბრძნით შეიმოსება, ვითარცა ფოთლებით, რომელნიც ნაყოფის საფარველსაც წარმოადგენენ და არც შეუფერებელ სანახაობას ქმნიან“, მით უმეტეს, რომ გარეშე სიბრძნით შემოსვის შთამბეჭდავ მაგალითებს ძველი აღთქმის დიდი წინასწარმეტყველები — მოსე და დანიელი იძლევიან. პირველმა ამგვარი სიბრძნე ეგვიპტეში შეიმოსა, ხოლო მეორემ — ქალდეველთა ქვეყანაში.

თვლის რა, რომ წარმართული მწერლობის შესწავლის აუცილებლობაზე საკმარისად თქვა, ბასილი დიდი აყენებს საკითხს იმის თაობაზე, ახალგაზრდებს მისგან, კერძოდ, რისი სწავლა მართებს. მათ განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოუსმინონ პოეტებს მაშინ, როცა კეთილშობილ ადამიანთა სახეებსა და საქციელს გვიხატავენ, ისინი უნდა შეიყვარონ და მათთან მსგავსების მიღწევას ყოველმხრივ შეეცადონ; ხოლო როცა ისინი ცუდსიტყვაობენ, დასცილიან, ან „ბედნიერებას უხვი ტაბლითა და თავაშვებული სიმღერებით“ საზღვრავენ, სასმენელნი ისე უნდა დაიხშონ, როგორც ოდისეუსმა დაუგმანა თანამგზავრებს ცვილით, რათა სირინოზთა ტკბილზმონანი, მაგრამ მაცდუნებელი სიმღერის მსხვერპლნი არ გამხდარიყვნენ. ყველაზე ნაკლებად კი ყური პოეტებს მაშინ უნდა დაუგდონ, როცა ისინი ღმერთების სიმრავლესა და მათ თვისებებზე ლაპარაკობენ (ცნობილია, რომ ოლიმპოს ღმერთები ზნეობით ვერ დაიკვეხნიდნენ).

დაახლოებით ასეთსავე რჩევას იძლევა ბასილი დიდი ისტორიკოსთა შემოქმედების მიმართაც. ახალგაზრდები განსაკუთრებით უნდა მოერიდონ იმ თხზულებების კითხვას, რომელნიც მათი ავტორების მიერ მკითხველთა გასართობად არიან დაწერილნი. ასევე დასაგმობია ორატორთა დახელოვნება მსმენელთა წინაშე სიცრუის ჭეშმარიტებად გასაღებისათვის, რადგან, როგორც ამას ჯერ კიდევ პლატონი ასწავლიდა, უსამართლობის უკიდურესი ზღვარი უსამართლოს მიერ თავის სამართლიანად წარმოჩენაა.

უშუალოდ იმ კონკრეტული მაგალითების გარჩევა, რომელთა-

გან ერთნი სათნოებებს აქებენ და უზნეობას კიცხავენ, ხოლო მეორენი ბიწიერ საქციელს მისაბამად წარმოგვიდგენენ, თავად მკითხველმაც უნდა შეძლოს. იგი მსგავსად ფუტკრისა, რომელიც ყვავილების არა „მხოლოდ სურნელებითა და ფერადონებით ტკბება“, არამედ მათგან თაფლსაც იღებს, მხატვრული ნაწარმოების კითხვისას არა მხოლოდ ტკბობისა და სიამოვნების განცდას უნდა გამოედგენოს, არამედ მათგან სულისათვის სასარგებლოც უნდა დაიუნჯოს. ბასილი დიდი ახალგაზრდებს ურჩევს ყოველმხრივ დაემსგავსონ ფუტკრებს, რომელნიც განურჩევლად არც ყველა ყვავილს მიეახლებიან და იმათგანაც, რომლებზეც სხდებიან, ყოველივეს კი არ იღებენ, არამედ მხოლოდ იმას, რაც საქმისათვის გამოადგებათ, ხოლო დანარჩენს ხელუხლებლად ტოვებენ.

რამდენადაც მარადიული სასუფეველის მოპოვება ოდენ სათნოებათა მოხვეჭის გზითაა შესაძლებელი, ამდენად წარმართი პოეტები, ფილოსოფოსები თუ ისტორიკოსები სულისათვის ყველაზე დიდ სარგებელს მაშინ იძლევიან, როცა ისინი სათნოებათა შესახებ საუბრობენ, ან მათით შემკობილ პერსონაჟებს წარმოგვიდგენენ.

ასეთი მაგალითები ანტიკური ხანის მოაზროვნეთა შემოქმედებიდან თუ გამოჩენილ მოღვაწეთა ცხოვრებიდან ბასილი დიდს უხვად მოაქვს, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ მას თვალსაზრისი გარეშე სიბრძნესთან ქრისტიანის დამოკიდებულების შესახებ, რაც ეკლესიის საერთო სწავლებასაც წარმოადგენს, საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე ჰქონდა ჩამოყალიბებული. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ დიდი მოძღვარი ხელოვნების ნაწარმოებებთან ურთიერთობისას უფრო დიდი სიფრთხილის გამოჩენისაკენ მოგვიწოდებს, ვიდრე ჩვენ მას მატერიალური საკვების მიღებისას ვიჩინთ; რადგან თუ იმაზე ვზრუნავთ, რომ რომელიმე საკვებით სხეულს ზიანი არ მივაყენოთ, მით უმეტეს უნდა მოვერიდოთ სულისათვის იმგვარი საზრდელის მიწოდებას, რომელიც მისთვის მავნებელი გამოდგება; ასე რომ, როგორც თავადვე ამბობს, არ უნდა დავემსგავსოთ ნიაღვარს, რომელსაც, რაც გზადაგზა ხვდება, ყოველივე მოაქვს და სული იმით, რაც უსარგებლოა, არ უნდა დავტვირთოთ.

ძნელი არ უნდა იყოს იმის მიხვედრა, რომ ბასილი დიდის დამოკიდებულება საერო მწერლობისა და საერთოდ ხელოვნებისადმი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მისთვის ცნობილი კონკრეტული ავტორებისა და მათი თხზულებების საფუძველზე მსჯელობს, ყოველი ეპოქისათვის სანიმუშო და გასაზიარებელია. ამ საკითხებზე დაფიქრება მით უმეტეს გვმართებს დღეს, როცა ხელოვნების ამა თუ იმ დარგის ნაწარმოებზე კონტროლი, ზნეობრიობის თვალსაზრისით, სრულიად მოშლილია და საზოგადოებას, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდებს, ხშირად სიახლისა თუ ორიგინალური თვალთახედვის რეკლამით იმგვარ ქმნილებებს სთავაზობენ, რომელნიც, ყველაზე რბილად რომ ვთქვათ, უზნეობისა და ბიწიერების აპოლოგიას წარმოადგენენ.

დაბოლოს, ბასილი დიდის ტრაქტატი „ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ სარგებლობა წარმართული მწერლობიდან“ ქართულად პირველად ითარგმნა*. მიუხედავად დიდი პოპულარობისა, რომლითაც ეს თხზულება ქრისტიანულ სამყაროში ყოველთვის სარგებლობდა, ჩვენს სახელოვან მთარგმნელებს შუა საუკუნეებში ქართულ ენაზე მისი გადმოღება არ უცდიათ. შესაძლებელია, ამის მიზეზი ისიც იყოს, რომ ჩვენს ერს წარმართული მწერლობა არ ჰქონდა (ყოველ შემთხვევაში მისი ნიმუშები არ შემონახულა) და ამდენად არც პრობლემა არსებობდა ახალგაზრდობის მასთან დამოკიდებულების გასარკვევად.

გვანსა კოკლაბაძე.

* თარგმნილია ტექსტიდან: TLG 2040.002/F. Boulenger, Saint Basile. Aux jeunes gens sur la maniere de tirer profit des lettres Helleniques. Paris: Les Belles Lettres, 1935 (repr. 1965): 41-61.

წმიდა ბასილი დიდი

ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ
სარგებლოება წარმართული მწერლოებიდან

ბევრი რამ მაქვებებს, ყრმანო, თქვენთვის რჩევის მოსაცემად, იმის შესახებ, თუ რას ვთვლი საუკეთესოდ და რაც, უკეთუ შეიწყნარებთ, მჯერა, სარგებლობას მოგიტანთ: ასაკი, რომელიც მაქვს, წვრთნა, რომელიც მრავალი საქმით მივიღე, ყოველთა განმსწავლელი ცვალებადობანი, რომელთაც საკმაოდ ვეზიარე, რადგან ყოველივე ამან კაცობრივ საქმეთა შინა გამოცდილება შემძინა. ამიგომაც შემიძლია, მას, ვინც ცხოვრებას ეს-ეს არის შეუდგა, ყველაზე უსაფრთხო გზა ვუჩვენო. გარდა ამისა, რამდენადაც ბუნებით ნათესაობის გამო თქვენთვის მშობლების შემდეგ ვდგავარ, თქვენ მიმართ თქვენს მამებზე ნაკლებად კეთილგანწყობილი არც მე ვარ, და თუ არ ვცდები, ვფიქრობ, თქვენც, როცა მე მხედავთ, მშობლებიც ისე აღარ გენაგრებათ. ასე რომ, უკეთუ ჩემს ნათქვამს სიამოვნებით მიიღებთ, ჰესიოდეს მიერ შექებულია შორის მეორე დასში აღმოჩნდებით, ხოლო უკეთუ – არა, არასასიამოვნოს არაფერს გეცყვით, მაგრამ თავადვე გაიხსენეთ ის სგრიქონები, რომელშიც ამბობს: რჩეულთა შორის რჩეულია, ვინც თვითონვე ჭვრეგს იმას, რაც სჭირდება, ჩინებულია ისიც, ვინც სხვათაგან ნაჩვენებს მისდევს, ხოლო ვისაც არც ერთი ძალუძს და არც მეორე, საფსებით უვარგისია.¹

ნუ გაიკვირვებთ, თუკი თქვენ, რომელნიც მასწავლებელთან ყოველ დღე დადიხართ და ურთიერთობას ძველი დროის გამოჩენილ კაცებთან მათ მიერ დაგოვებულ თხზულებათა მეშვეობით ამყარებთ, გეცყვით, რომ, ჩემი მხრივ, მათთან რაღაც უფრო სასარგებლო ვიპოვე. სწორედ ამის შესახებ მინდა გირჩიოთ: სახელდობრ, საჭირო არაა საჭე თქვენი ამროვნებისა, ვითარცა ხომალდისა, ერთხელ და სამუდამოდ ამ კაცებს გადასცეთ და საითკენაც არ უნდა წაგიყვანოთ, გაჰყვით; არამედ, მიიღებთ რა მათგან იმას, რაც სასარგებლოა, ისიც უნდა იცოდეთ, რა უგულვებელყოთ, ხოლო რა არის ეს სასარგებლო

¹ ჰესიოდე, ბერძენი ეპიკოსი პოეტის (VIII-VII ს. ძვ. წ.), „სამუშაონი და დღენი“, სტრ. 239-244.

და რა უგულებელსაყოფი და როგორ უნდა გავარჩიოთ ისინი ერთმანეთისაგან, ამას ახლა გასწავლით.

ყრმანო, ვფიქრობთ რა, რომ ამ კაცობრივ ცხოვრებას არავითარი ფასი არა აქვს, ჩვენ საერთოდ არ მივიჩნევთ და არც ვუწოდებთ სიკეთეს იმას, რაც კმაყოფილებას მხოლოდ ამ ცხოვრებასა შინა გვანიჭებს. არც სახელგანთქმულობა წინაპრებისა, არც სიძლიერე, სილამაზე და სიდიდე სხეულისა, არც პატივის მოხვეჭა ყოველთა კაცთაგან, არც ეს სამეფო და არც კიდეც სხვა რამ, რასაც კაცობრივ საქმედ იგყვიან, არა თუ დიდად, არამედ სასურველობის ღირსადაც კი არ მიგვაჩნია და მშერას იმათ კი არ ვაპყრობთ, რომელთაც ეს ყოველივე აქვთ, არამედ სასოებას უფრო შორეულზე ვამყარებთ და ყველაფერს ვაკეთებთ, რათა სხვა ცხოვრებისათვის მოვემზადოთ. ამიგომაც ვამბობთ, რომ ის უნდა შევიყვაროთ, რაც ამაში შეგვეწევა და ყოველი ღონით მას უნდა მივსდიოთ, ხოლო ის, რაც ამისთვის არ გამოგვადგება, ვითარცა სრულიად უფასური, უგულებელვყოთ.

რა არის ის ცხოვრება და სად და როგორ გავაგარებთ მას? ამაზე საუბარი უფრო მომავლის საქმეა, ჩვენს ახლანდელ განზრახვას ნაკლებად შეეფერება და მოსმენითაც თქვენზე უფროსებმა უნდა მოისმინონ. თუმცადა, შეიძლება საკმარისად წარმოგიდგინოთ იგი, თუკი გეცყვით: ვინმემ რომ შეძლოს სიბყვიით მოიცვას და ერთად შეკრიბოს კაცთა მიერ განცდილი ყველა ბედნიერება დაბადებიდან მოყოლებული, აღმოჩნდება, რომ ოდნავადაც ვერ გაუსწორდება სიკეთეებს იმ ცხოვრებისა და, რომ, პირიქით, ერთად აღებული აქაური სიკეთენი იქაურ სიკეთეთაგან ყველაზე მცირესაც კი, უფრო დიდად ჩამორჩება, ვიდრე აჩრდილი და სიზმარი – სინამდვილეს. უკეთესად რომ ითქვას, შედარებით თვალსაჩინო მაგალითს გამოვიყენებ: რამდენადაც სული ყოველმხრივ უფრო პატივსაცემია სხეულზე, იმდენად განსხვავდება აქაური ცხოვრება იქაურისაგან.

ამ ცხოვრებისაკენ, რაღა თქმა უნდა ჩვენ წმინდა წერილს მივყავართ, რომელიც საიდუმლოთა სამუალებით გვზრდის; მაგრამ, ვიდრე ასაკის გამო, მისი ღრმა აზრის წვდომას შევძლებდეთ, გარკვეული ღრობის განმავლობაში სულიერ თვალს წინასწარ, ვითარცა აჩრდილებითა და სარკეებით, მათგან არც თუ ძალიან დაშორებული თხზულებებითაც ვწვრთნით, ვბაძავთ რა ამ ღროს

სამხედრო წყობაში დახელოვნებისათვის მოვარჯიშეებს. ისინი ხელებისა და ფეხების მოქნილი მოძრაობით გამოცდილებას იძენენ და ამ სპორტული თამაშისაგან მიღებულ სარგებელს ნამდვილ ბრძოლებში იყენებენ.

ხოლო ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ წინ ყველა ბრძოლაზე დიდი ბრძოლა გველის, რომლისთვისაც ყველაფერი უნდა ვიღონოთ და მისთვის მოსამზადებლად, ძალისაებრ ჩვენისა, გავისარჯოთ; გონებით ვესაუბროთ პოეგებს, ისტორიკოსებს, ორაგორებსა და საერთოდ ყველა ადამიანს, ვისგანაც კი სულზე ზრუნვისათვის რაღაც სასარგებლოს შეძენა შეიძლება. მსგავსად ხელოვანთა, რომელნიც თავდაპირველად რაღაც საშუალებებით იმას ამზადებენ, რამაც ფერი უნდა მიიღოს და ფერს, მეწამული იქნება ის თუ სხვა რომელიმე, მერე ადებენ, ასევე ჩვენც, რათა დიდება ჩვენი სათნოებისა წარუშლელი დარჩეს, ამ გარეშე მწერალთა შესწავლის გზით უკვე მომზადებულნი, წმინდასა და საიდუმლო გაკვეთილებს ყურადღებით მოვისმენთ, და ვითარცა მზის წყალში ცქერას შეჩვეულები, ბოლოს თვალს თავად მის ნათელსაც შევავლებთ. ამიგომ, უკეთუ სწავლებათა შორის რამდენადმე ნათესაობა არსებობს, მათი ცოდნა სწორედაც რომ გვმართებს, ხოლო უკეთუ არა, – შესწავლა სხვაობისა, რომელიც დაპირისპირებულებს ქმნის, არანაკლებ გვჭირდება უკეთესის განსამკვიცებლად.

მაგრამ შესაცნობად მათი სახისა, თითოეული ამ სწავლებათაგანი რას შევადაროთ? რა თქმა უნდა, ხის საკუთარ სილამაზეს სიუხვე მწიფე ნაყოფისა წარმოადგენს, მაგრამ მას რამდენადმე სხვა სამკაულიც აქვს – ფოთლები, რომელნიც რტოებზე შრიალებენ. ასევე სულისთვისაც უწინარესად ნაყოფი ჭეშმარიტებაა, მაგრამ უსიამოვნო არც ის იქნება, თუ იგი გარეშე სიბრძნით შეიმოსება, ვითარცა ფოთლებით, რომელნიც ნაყოფის საფარველსაც წარმოადგენენ და არც შეუფერებელ სანახაობას ქმნიან. ამიგომაც ამბობენ, რომ სახელგანთქმულმა მოსემ, ვისი სახელიც, სიბრძნის წყალობით, კაცთა შორის უდიდესია, გონება ჯერ ეგვიპტური მეცნიერებებით გაწვრთნა და არსებულის² ჭვრეგას შემდეგ მიეახლა. მოგვიანებით მსგავსად მოგვითხრობენ ბრძენი დანიელის³ შესახებაც, ვინც ჯერ

² იგულისხმება დმერთი, რადგან ჭეშმარიტად არსებული მხოლოდ იგია.

³ ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველი.

ბაბილონში ქალღვევლთა სიბრძნე შეისწავლა და ღმრთეებრივ გაკვეთილებს მერე ეზიარა.

მაგრამ იმის შესახებ, რომ გარეშე მეცნიერებანი სულისათვის უსარგებლო როდია, უკვე საკმარისად ითქვა. ახლა ის ვთქვათ, როგორ უნდა შეისწავლოთ ისინი, უწინარესად პოეტები. მათგან დავიწყებ; რამდენადაც თავიანთ თხზულებათა მიხედვით პოეტები სხვადასხვაგვარად წარმოდგებიან, გონება მიმდევრობით ყოველთვის ყველაფერზე კი არ უნდა შეაჩეროთ, არამედ მაშინ, როცა კარგი ვაჟკაცების საქმეებსა ან გამონათქვამებს გადმოსცემენ. ისინი უნდა შეიყვაროთ, მოშურნეობდეთ და ძალიან უნდა შეეცადოთ, რომ მათ დაემსგავსოთ; ხოლო როცა სულმდაბალ კაცებს ასახავენ, თავი უნდა აარიდოთ და ყურებიც ისე დაიცოთ, როგორც ეს ოდისევსმა გააკეთა, როგორც თავადვე ამბობენ, სირინოზთა სიმღერისას.⁴

შეჩვევა უშვერი სიციყვებისა ხომ ერთგვარი გზაა [უშვერ] საქმეებზე გადსასვლელად. ამიგომ სული ყოველი ღონით უნდა დავიცვათ და გავუფრთხილდეთ, რათა სასიამოვნო სიციყვების შეწყნარებისას, ვითარცა მათ, რომელნიც თაფლთან ერთად საწამლავებსაც იღებენ, რაიმე ბოროტიც არ შემოგვეპაროს. ასე რომ, პოეტებს ჩვენ ყოველივესათვის როდი ვაქებთ, არ ვაქებთ მაშინ, როცა ისინი ცუდსიციყვაობენ, ვნებით აგზნებულებსა და მთვრალებს ასახავენ, ან კიდევ, როცა ბედნიერებას უხვი გაბლითა და თავაშვებული სიმღერებით საზღვრავენ. ყველაზე ნაკლებად კი ყური მაშინ უნდა დავუგდოთ, რაჟამს ღმერთებზე საუბრობენ, განსაკუთრებით, თუ მათ სიმრავლითა და ამასთანავე ერთმანეთთან დაპირისპირე-

⁴ სირინოზები — ბერძნული მითოლოგიის ღმერთი არსებანი მდინარის ღმერთისა და ერთ-ერთი მუზის — მელპომენეს, ან ტერპსიქორეს ასულები იყვნენ. ნახევრად ფრინველებმა და ნახევრად ქალებმა მამისგან ველური სტიქიურობა იმეპკვიდრეს, ხოლო ღედისაგან ღმრთეებრივი ხმა. კლდოვანი კუნძული, სადაც სირინოზები ცხოვრობდნენ, სავსე იყო იმ მეზღვაურთა ძვლებით, რომელთაც თავიანთი ტკბილი სიმღერით აცდუნებდნენ და სასიკვდილოდ განწირულებს კუნძულზე გადასვლას და იქ დარჩენას აიძულებდნენ. ჰომეროსი „ოდისეაში“ მოგვითხრობს, რომ სირინოზთა კუნძულთან გავლისას ოდისევსმა თანამგზავრებს ყურები ცვილით საიმედოდ დაუგმანა, ხოლო თვითონ თავისი თავი ანძაზე მიაბმევინა, რათა სირინოზების სიმღერითაც დამტკბარიყო და არც კუნძულზე გადასვლისა და იქ საშუადამოდ დარჩენის საფრთხე შექმნოდა (ოდისეა, XII, 166-200).

ბულებად წარმოგვიდგენენ. მათთან ხომ ძმა ძმას უმხედრდება, მშობლები შვილებს, შვილებს კი, თავის მხრივ, გამოუცხადებელი ომი აქვთ მშობლებთან. ხოლო მრუშობა ღმერთებისა, სასიყვარულო თავგადასავალნი და აშკარა აღრევანი ერთმანეთს შორის, განსაკუთრებით ყოველთა ღმერთთა წინამძღოლისა და მბრძანებლისა, როგორც ისინი მას უწოდებენ, ზევსისა, ვითარცა იმგვარი საქმენი, რომელთა მოყოლაც კაცს საქონელთა შესახებაც კი გააწითლებდა, თეატრის სცენას დაუუგოვით.

იგივე უნდა ვთქვა ისტორიკოსთა შესახებაც, განსაკუთრებით მაშინ, როცა თავიანთ თხზულებებს მსმენელთა გასართობად თხზავენ. ვერც ორაგორებს მივბაძავთ გყუილის თქმის ხელოვნებაში, რადგან ჩვენ, რომელთაც ცხოვრების სწორი და მართალი გზა ავირჩიეთ, გყუილი არც სამსჯავროთა შინა და არც სხვა საქმეებში არ შეგვფერის, მით უმეტეს, როცა სჯულით გვაქვს დაწესებული საერთოდ არ განვსაჯით.

უმჯობესი იქნება პოეგების თხზულებებიდან ის ადგილები შევიწყნაროთ, სადაც მათ სათნოება შეაქვს ან ბოროტება გაკიცხეს. რადგან, ვითარცა ყველა სხვა დანარჩენი ყვავილების მხოლოდ სურნელებითა და ფერადონებით გკება, ხოლო ფუტკრებს მათგან თაფლის მიღებაც ხელეწიფებათ, ასევე ამ შემთხვევაშიც, ვინც ამ თხზულებებში არა მხოლოდ გკობისა და სიამოვნების მიღებას გამოედევნება, მათგან რამდენადმე სულისთვის სასარგებლოსაც დაიუნჯებს. ამიგომ, ყოველმხრივ უნდა დავემსგავსოთ რა ფუტკრებს, ეს თხზულებებიც უნდა შევისწავლოთ. არც ფუტკარი მიეახლება ხომ თანაბრად ყველა ყვავილს, და იმათგანაც, რომლებზეც ჯდება, ყოველივეს წაღებას კი არ ცდილობს, არამედ იმას იღებს, რაც საქმისათვის გამოადგება, ხოლო დანარჩენს ხელუხლებლად გოვებს.

ასევე ჩვენც, უკეთუ კეთილგონიერები ვართ, ამოვკრებთ რა ამ თხზულებებიდან იმას, რაც ჩვენთვის დამახასიათებელია და ჭეშმარიტად გვენათესავება, დანარჩენს გვერდს ვუვლით. ვითარცა ვარდის ბუჩქიდან ყვავილის მოწყვეტისას ეკლებს თავს ვარიდებთ, ასევე ამ თხზულებებიდანაც იმას, რაც სასარგებლოა ვიძინთ, ხოლო ვნების მომგანისაგან თავს ვიცავთ. ამიგომ ყოველი მეცნიერება თავიდანვე უნდა განვიხილოთ და ღორიული ანდამის მიხედვით –

ქვა გავუსწოროთ თოკს,⁵ – ჩვენი მიზნის შესაბამისად გამოვიყენოთ.

რამდენადაც ჩვენ სხვა ცხოვრებას სათნოებით უნდა მივაღწიოთ, რომლისთვისაც მრავალი ქება შეუსხამს პოეტებს, მრავალიც ისტორიკოსებსა და კიდევ უფრო მრავალი სიბრძნისმოყვარე კაცებს, ამგვარი თხზულებებისადმი განსაკუთრებული ყურადღება გვმართებს.

მცირე სარგებელს როდი მოუტანს ახალგაზრდების სულებს შეთვისება და მიჩვევა სათნოებისა, რადგან სწავლებანი მის შესახებ, სიფაქიზისა გამო, მათს სულებში ღრმად აღიბეჭდება და წარუშლელნი რჩება. განა შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ოდესღაც ეს სიტყვები, რომელთაც ყველა მღერის, ჰესიოდეს სხვა ამრით შეუთხზავს და არა ახალგაზრდების წასაქმებლად სათნოებისაკენ? „დასაწყისში უსწორმასწოროა და მიუვალი, მუდმივად ოფლის ღვრითა და ჯაფით გასაველელი გზა, რომელსაც სათნოებისაკენ მივყავართ; ამიგომაც ყველას როდი შეუძლია მას შეუდგეს ციცაბოობისა გამო, ხოლო უკეთუ შეუდგა, მწვერვალს ადვილად მიაღწიოს. მაგრამ მაღლა ასული დაინახავს, რომ გზა სწორია და მშვენიერი, ადვილი და მოხერხებული და უფრო სასიამოვნო, ვიდრე მეორე გზა, რომელსაც ბოროტებისაკენ მივყავართ და რომელმაც შედგომა, – როგორც თავად პოეტი ამბობს, – მყისვე შეიძლება მისი სიახლოვის მიზეზით“.⁶

მე ვფიქრობ, რომ მან ეს არა სხვა განზრახვით, არამედ სათნოებისაკენ ჩვენს წასაქმებლად დაწერა და ყველას მოგვიწოდა კეთილნი ვყოფილიყავით, რათა ჯაფისათვის უძღურებს წინასწარ არ გვეთქვა უარი მიზნისკენ სვლაზე. ასე რომ, უკეთუ ვინმე სხვაც სათნოებას მსგავსად შეაქებს, ჩვენ ისიც უნდა შევიწყნაროთ.

როგორც ერთი კაცისაგან მოვისმინე, ვინც ჩინებულად შეისწავლა ამროვნება პოეტისა, ჰომეროსის მთელი შემოქმედება ქებადიდება სათნოებისა და მასთან ყოველივეს, გარდა იმისა, რაც მეორეხარისხოვანია, მისკენ მივყავართ. ნაკლებად როდი მეტყველებს ამაზე ის ადგილი, სადაც ხომალდის დაღუპვისას გადარჩენილ სამოსელშემოძარცულ კეფალენიელთა ბელადს პირველად მეფის

⁵ ანდაზა მოტანილია სადურგლო საქმის სფეროდან და გულისხმობს სიზუსტის დაცვას.

⁶ ჰესიოდე, სამუშაონი და ღღენი, სტრ. 285-290.

ასული დაინახავს და ნაცვლად იმისა, რომ სირცხვილის გრძნობა განეცადა, რადგან შიშველს უყურებდა, მისდამი პატივისცემას იგრძნობს. ეს იმიტომ, რომ პოეგმა ოდისევსი სანაცვლოდ სამოსისა სათნოებით შემკობილად წარმოადგინა.⁷ შემდეგ იგი დანარჩენმა ფეაკელებმაც იმდენად ღირსეულად მიიჩნიეს, რომ ნებიერი ცხოვრება დათმეს, ყველანი მას შეჰყურებდნენ და ბაძავდნენ. არცერთ ფეაკელს მაშინ იმაზე მეტად არაფერი უნდოდა, ვიდრე ის, რომ ოდისევსი ყოფილიყო, თანაც ხომალდის დაღუპვისას გადარჩენილი.⁸ ამ აღვილას, როგორც ამას პოეგის ამრის განმმარგებელი ამბობდა, ჰომეროსი ღაღადებს და ამბობს: „კაცნო, თქვენ სათნოებისათვის უნდა იბრუნოთ, რომელიც ხომალდის დაღუპვის დროსაც გადაგარჩენთ და ხმელეთზე შიშვლებად გამოღწეულებსაც პატივით სვებედნიერ ფეაკელებზე ამადლებულადაც წარმოგაჩენთ“, – რადგან ასეთია იგი! სხვა სახის შენაძენი დანარჩენებზე მეტად ოღნავადაც არ ეკუთვნით თავად მფლობელებს, ისევე როგორც თამაშისას კამათელი ხან ერთ მხარეზე ვარდება და ხან მეორეზე. კაცის შენაძენთაგან ხელშეუხებელი მხოლოდ სათნოებაა, რომელიც სიცოცხლეშიც მასთანაა და სიკვდილის შემდგომაც.

ფიქრობ, ამიგომაც ამბობს სოლონი მდიდრების მისამართით:

„ჩვენ სათნოებას ვერ გავუცვლით მათ სიმდიდრეზე,

მას ხომ მარადის ვერავინ ხელყოფს,

კაცთა ქონებას კი ხან ერთი ფლობს, ხანაც მეორე“.⁹

ამასთან ძლიერ ახლოსაა სგრიქონები თეოგნიდესი,¹⁰ რომელშიც ამბობს: „ღმერთი (ამ შემთხვევაში სულერთია რომელს გულისხმობს) სასწორს კაცთათვის მოგჯერ აქეთ ხრის და მოგჯერ იქეთ, რათა ისინი ხან მდიდარნი იყვნენ, ხანაც არაფრის მქონენი“. სათნოებისა და ბოროტების შესახებ მსგავსადვე სიბრძნისმეტყველებს თავის თხზულებებში ერთ ადგილას კეოსელი¹¹ სოფისტიც; მის ნათქვამსაც

⁷ ოდისეა, VI.

⁸ ოდისეა, VIII.

⁹ სოლონი ათენელი პოეტი (VII-VI ძვ. წ.).

¹⁰ თეოგნიდე, მეგარელი პოეტი (VI ს. ძვ. წ.).

¹¹ იგულისხმება სოფისტი პროდიკე კეოსელი, V ს. ძვ. წ. (კეოსი — კიკლადების კუნძულებიდან ერთ-ერთს ერქვა), რომელმაც სახელი გაითქვა როგორც რიტორიკული პროზის სტილის შესანიშნავმა მცოდნემ და პედაგოგმა.

ყურადღებით უნდა მოვეპყროთ, რადგან უგულებელსაყოფელი კაცი როდია იგი. ამგვარად, მასთან ერთგან ნათქვამია, რამდენადაც მისი შინაარსი მახსოვს, რადგან სიგყვა-სიგყვით არ ვიცი და ვიცი მხოლოდ ის, რომ თქვა მან ეს უბრალოდ, გარეშე რიგმისა: როცა ემაწვილი ჰერაკლე, თითქმის იმავე ასაკისა, რომელშიც თქვენ ხართ, გულმოდგინედ არჩევდა, გზათაგან რომელს შესდგომოდა, – ჯაფით წამყვანს სათნოებისაკენ, თუ ყველაზე ადვილს, ორი ქალი წარმოუღვა; ისინი იყვნენ სათნოება და ბოროტება, რადგან თუმცაღა ღუმდნენ, სხვაობას მათ შორის გარეგნობაც მყის წარმოაჩენდა; ერთის სილამამე მორთულ-მოკამშულობით იყო შექმნილი, ფუფუნებით ცხოვრებისაგან მოუძღურებული, მთელ სიმრავლეს გკობათა შედასხმულს თან აგარებდა, მათი წარმომჩენი ჰერაკლეს კიდევ მეტს ჰპირდებოდა და მის მოზიდვას ცდილობდა. ხოლო მეორე – გამხდარი, მოუკამშავი და მკაცრად მზირალი, სულ სხვა რამეს გამოხატავდა, რადგან არცა თავაშვეებულობასა და არცა გკობას არ აღუთქვამდა, არამედ მრავალ ოფლისღვრას, ჯაფასა და საფრთხეებს, ყველგან – ხმელეთსა და ზღვაზე, რის საფასურადაც ღმერთი გახდებოდა, როგორც ამას ავგორი გვიყვება. ბოლოს ჰერაკლე მაინც მას გაჰყვა.

ასე რომ, თითქმის ყველა, ვინც სიბრძნით რამდენადმე ყურადღებას იქცევს, ყოველი მათგანი, ძალისაებრ მისისა, თავის თხზულებებში მეგ-ნაკლებად სათნოების ქებას გადმოსცემს. მათ უნდა ვერწმუნოთ და მათ სწავლებათა ცხოვრებით წარმოჩენას შევეცადოთ, რადგან ვინც სხვათა მიერ სიგყვებით გადმოსცემულ სიბრძნეს განამკიცებს, ის ცოცხლობს, დანარჩენები კი მოძრავი აჩრდილები არიან მხოლოდ.

ვფიქრობ, ეს იმას ემსგავსება, მხატვარმა რომ განსაცვიფრებელი რამ, მაგალითად, სილამამე კაცისა ასახოს და ადამიანი სინამდვილეშიც ისეთი იყოს, როგორც მან სურათზე წარმოაჩინა. ვინც კაცთა წინაშე სათნოებას ქებას მგზნებარედ ასხამს და მასზე განგრძობილად საუბრობს, ხოლო საკუთარ თავთან მარგოდ დარჩენილი კეთილგონიერებასა და სამართლიანობაზე უფრო მეტად ჰაგვის გკობასა და მოგებას ანიჭებს, მე ვიგყოდი, მსგავსია მსახიობებისა, რომელნიც თუმცა სცენაზე დრამების თამაშისას ხშირად გამოდიან

ვითარცა მეფენი და მმართველები, მაგრამ სინამდვილეში არათუ მეფენი და მმართველები, არამედ უმეტესწილად თავისუფალნიც კი არ არიან.

მუსიკოსი ხალისით როდი შეიწყნარებს იმას, რომ ღირა აუწყობელი იყოს და არც კორიფევეს სურს ჰყავდეს ქორო, რომელიც რაც შეიძლება, ხმაშეწყობილად არ იმღერებს. ასე ხომ ყოველი მათგანი თავის თავს დაუპირისპირდება და წარმოჩნდება, რომ მისი ცხოვრება მისსავე სიგყვებს არ ეთანხმება? და მსგავსად ევრიპიდეის იტყვის: „ენამ ჩემმა კი ღაიფიცა, მაგრამ გულს ჩემსას არ დაუფიცია“.¹²

ამგვარად, მას ბრალი დაედება იმაში, რომ ნაცვლად იმისა, მართლაც კეთილი იყოს, კეთილი მხოლოდ გარეგნულადაა და ეს უკიდურესი ზღვარი უსამართლობისა, უკეთუ პლატონს დავეუჯერებთ, სამართლიანი ჩანს, თუმცა სინამდვილეში ასე არ არის.¹³ ამიგომაც უნდა შევიწყნაროთ თხზულებანი, რომელნიც სათნოებათა შესახებ სწავლებებს შეიცავენ. რამდენადაც სახელოვანი საქმენი ძველი კაცებისა ჩვენამდე, ან აღამიანთა უწყვეტი ხსოვნით არიან შემონახულნი, ან კიდევ პოეტთა და ისტორიკოსთა თხზულებებში არიან დაცულნი, სარგებლობა, რომლის მიღებაც მათგან შეიძლება, არ უნდა მოვიკლოთ. მაგალითად, ერთი კაცი სახალხო კრებაზე პერიკლეს ლანძღავდა, მაგრამ იგი ყურადღებას არ აქცევდა. ასე გაგრძელდა მთელი დღის განმავლობაში: ერთი მეორეს საყვედურებით უშურველად ავსებდა, ხოლო მეორეს ეს არ აწუხებდა. შემდეგ კი, როცა სადამო დადგა და ჩამობნელდა, ძლივს შეწყვიტა რა ლანძღვა-გინება, პერიკლემ იგი ღამპრით შინ გააცილა, რათა გარჯიში სიბრძნისმოყვარებაში წყალში არ ჩაყროდა.¹⁴

და კიდევ: ვიღაც განრისხებული კაცი ევკლიდე მეგარელს სიკვდილით ემუქრებოდა და იფიცებდა კიდევ, რომ აღასრულებდა;¹⁵ თვითონ ევკლიდემ კი საპირისპირო ფიცი დადო იმის თაობაზე, რომ მას მოალმობიერებდა და მგრობას, რომელიც მის მიმართ

¹² ევრიპიდე, ტრაგიკოსი პოეტი (V ს.). ციტატა მოხმობილია მისი ტრაგედიიდან „ჰიპოლიტე“.

¹³ პლატონი, სახელმწიფო, II, 361 A.

¹⁴ პლუტარქე, პარალელური ბიოგრაფები, პერიკლე, V.

¹⁵ ევკლიდე, ფილოსოფოსი (V-IV სს. ძვ. წ.), სოკრატეს მოწაფე.

ჰქონდა, შეაწყვეტინებდა. და რამდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი მაგალითებისაგან რომელიმეს გახსენება ადამიანის მიერ, რომელიც რისხვითაა შეპყრობილი! არ უნდა დაფუჯეროთ გრაგელიას, რომელიც ამბობს: „აღვილად აიარალებს რისხვა ხელს მტრებზე აღსამართად“,¹⁶ არამედ პირიქით, უმჯობესი იქნება, თუ საერთოდ არ განვრისხდებით, ხოლო უკეთუ ეს გაგვიძნელდება, მრისხანება, ვითარცა აღვირით, გონებით უნდა მოვთოკოთ, რათა მან საზღვრები არ გადალახოს.

მაგრამ სიგჳვა ისევ სახელოვან საქმეთა მაგალითებზე მივაქციოთ. ერთი კაცი სოფრონისკოსის ძეს სოკრატეს თავს დაესხა და სახეში დაუზოგავად ურტყამდა, მან კი არა თუ წინააღმდეგობა არ გაუწია, არამედ მთვრალს ნება მისცა მრისხანებით დამტკბარიყო; ასე რომ, ცემისაგან სახე დაუსივდა და დაუწყლულდა. ხოლო როცა მან ცემა შეწყვიტა, როგორც ამბობენ, სოკრატეს სხვა არაფერი გაუკეთებია გარდა იმისა, რომ ვითარცა ქანდაკებას აწერენ ხოლმე ხელოვანის სახელს, შუბლზე დაიწერა: „ეს ამან და ამან ჩაიდინა“ და შური ამგვარად იძია.¹⁷ რამდენადაც ეს თითქმის ჩვენი მცნებების იგივეობრია, ვამბობ, რომ ამგვარ კაცთა მიბაძვა ფრიად კარგია. სოკრატეს საქციელი ხომ ახლოს დგას იმ მცნებასთან, რომლის მიხედვითაც, ვინც ერთ ლოყაში გაგარტყამს, მას მეორეც უნდა მიუშვირო და შურიც ამგვარად იძიო (მთ. V, 39); პერიკლესა და ევკლიდეს მაგალითები მსგავსია მცნებისა: მოუთმინე მღევნელებს და მშვიდად გადაიგანე მათი მრისხანება; და: ნუ დაწყევლი მტრებს, არამედ სიკეთე უსურვე (მთ. V, 44). ამრიგად, ამათ მიერ წინასწარგანსწავლული არც სახარებისეული მცნებების მიმართ, ვითარცა რაღაც შეუძლებელისადმი, იქნება ურწმუნო.

გვერდს ვერ ავუვლი ალექსანდრეს მაგალითსაც: გყვედ ჩაიგლო რა დარიოსის ქალიშვილები, რომელთა შესახებაც ამოწმებენ, რომ განსაკვიფრებელი სილამაზისანი იყვნენ, ნახვის ღირსადაც კი არ ჩათვალა ისინი, რადგან მამაკაცებზე გამარჯვებულმა ქალებისგან

¹⁶ ვერიპიდე.

¹⁷ საიდანაა აღებული სოკრატეს ცხოვრებიდან ეს ეპიზოდი, უცნობია, ხოლო რაც წარწერას შეეხება, ბასილი დიდი გულისხმობს ფიდასის ქანდაკებას — ოლიმპიელი ზევსი, რომელსაც ჰქონდა წარწერა: „მე შემქმნა ათენელმა ფიდასმა, ქარმიდეს ძემ“.

დამარცხება სამარცხვინოდ მიიჩნია.¹⁸ ეს იმ მცნებაზე მიუთითებს, რომლის მიხედვითაც, ვინც ქალს გულისთქმით შეხედავს, კიდევაც რომ მრუშობა საქმით არ აღასრულოს, დანაშაულისაგან მაინც არ თავისუფლდება (მთ. V, 28).

ძნელია ირწმუნო, რომ კლინიასის,¹⁹ ვინც პითაგორას ახლობელ-თაგან ერთ-ერთი იყო, საქციელის მსგავსება ჩვენს მცნებებთან შემთხვევითია და არა მათი გულმოდგინე მიბაძვა. და როგორ მოიქცა იგი? თუ დაიფიცებდა, შეეძლო თავიდან აერიდებინა სამი ცალანგის გადახდა, მაგრამ დაფიცებას, თუმცა სიმართლეზე უნდა დაეფიცა, გადახდა ამჯობინა, თითქოს მცნება, რომელიც ჩვენ დაფიცებას გვიკრძალავს, მოსმენილი ჰქონდა.

მაგრამ ისევ იმას მივუბრუნდეთ, რაც თავიდანვე ვთქვი. ჩვენ მყისვე ყოველივე მიყოლებით კი არ უნდა მივიღოთ, არამედ მხოლოდ ის, რაც სასარგებლოა. სამარცხვინოა უარვეყოთ საკვებთაგან მავნებელი, ხოლო სწავლებათაგან, რომელნიც ჩვენს სულს ასაზრდოებენ, არაფერი გამოვარჩიოთ, მსგავსად ნიაღვრისა, რაც კი შეგვხვდება, ყოველივე მივიგაცოთ და დავიგვიროთ. თუკი მესაჭე უგუნურად კი არ მიჰყვება ქარებს, არამედ ხომალდს პირდაპირ ნავსაყუდელისკენ წარმართავს, მშვილდოსანი ისარს მიზანში ისვრის და მესპილენძეცა და ღურგალიც თავიანთი ხელოვნების შესაფერისი შედეგისაკენ ისწრაფვიან, რა გონივრული მიზეზი გვექნება იმისათვის, რომ ამ შემოქმედთ ჩამოვრჩეთ, მაშინ, როცა შეგვიძლია ჩვენს საქმეებს ყურადღებით მოვეპყრათ? უკეთუ ხელოსანთა საქმეს რაღაც დასასრული აქვს, კაცობრივ ცხოვრებას არ ექნება მიზანი, რომლის შესაბამისადაც ყველაფერი უნდა აკეთოს და ილაპარაკოს მან, ვისაც განზრახული არა აქვს ყოველმხრივ პირუტყვეს დაემსგავსოს?

ამგვარად, თუ საჭეს სულისა, მსგავსად აღუჭურველი ხომალდებისა, არავის გონებას არ მივანდობთ,* იღბალზე, აღმა-დაღმა

¹⁸ ამ ეპიზოდს ალექსანდრე დიდის ცხოვრებიდან რომაელი მწერალი ავლუს გელიუსი (II ს. ახ. წ.) მოგვითხრობს თხზულებაში „ატეკური დამეები“, VI, 8.

¹⁹ კლინიასი პითაგორას მოწაფე იყო, რომელსაც კლაუდიუს ელიანე იხსენიებს თავის თხზულებაში „ნაირ-ნაირი ამბები“, XIV, 23.

* როგორც ჩანს, ბასილი დიდი აქ ცხოვრების გზაზე ახალგაზრდობისათვის წინამძღვრის არსებობის აუცილებლობას გულისხმობს.

გვატარებს ცხოვრება. სპორტულ, ან თუ გნებავთ, მუსიკალურ ხელოვნებაშიც შეჯიბრებისას, სწორედ იმ თამაშობებში ვარჯიშობენ, რისთვისაც გვირგვინებია დაწესებული და არავინ, ვინც ჭილაობაში ან ორივეში ერთად – მუშტიკრივსა და ჭილაობაში ვარჯიშობს, კითარასა და ფლეიტაზე დაკვრის სწავლას არ შეუდგება. ყოველ შემთხვევაში ასე არ მოქცეულა პოლიდამე,²⁰ არამედ მან ოლიმპიური შეჯიბრების წინ ეგლის სრბოლა დააყენა და ძალა ამით განიმტკიცა. არც მილონი²¹ ჩამოსულა ზეთით გაპოხილი ფარიდან, არამედ იქიდან მის ჩამოთრევას ნაკლებ წინააღმდეგობას როდი უწევდა, ვიდრე გყვიით მორჩილული ქანდაკებანი. და საერთოდ, მათთვის ვარჯიში მზადება იყო შეჯიბრებისათვის. მათ რომ ქვიშამოყრილი ასპარეზი და ფიზიკური ვარჯიშები მიეგოვებინათ და მარსიასის²² ან ფრიგიელი ოლიმპოსის²³ მსგავსად დაკვრისათვის მოეკიდათ ხელი, გვირგვინებსა და ღიღებს მიემთხვეოდნენ, თუ გაიქცეოდნენ, რათა დასაცინნი არ გამხდარიყვნენ?

მაგრამ თავის მხრივ არც გიმოთევს²⁴ დაუთმია ხომ ცკბილად მღერა და არ გაუტარებია დრო საჭიდაო მოედანზე. სხვაგვარად ვერც ის, ვინც იმდენად დიდი ხელოვანი იყო, რომ თანახმიერობითა და მკაცრი სიმწყობრით ჯერ მრისხანებას აღძრავდა, ხოლო შემდეგ კვლავ ამშვიდებდა და ლმობიერი ქლერალობით ამსუბუქებდა, ვერ შეძლებდა ყველასაგან ასე გამორჩეული ყოფილიყო მუსიკალურ ხელოვნებაში. ამბობენ, რომ მან, უკრავდა რა ალექსანდრეს წინაშე ფრიგიულ მელოდიას, სადილობისას აიძულა იგი აღმდგარიყო და

²⁰ პოლიდამე — ტროელი მეომარი და წინასწარმეტყველი, რომელიც გონიერებასა და მჭერმეტყველებას განასახიერებდა („ილიადა“, XVI, 535; XVIII, 294 და ა. შ.).

²¹ მილონი კროტონელი (VI ს. ძვ. წ.) ძლიერებითა და ღორმუცელობით ცნობილი ათლეტი. იხსენიებს პავსანიას „ელადის აღწერაში“, VI, 14 და სტრაბონი „გეოგრაფიაში“, VI, 263.

²² მარსიასი, ფრიგიელი სატირი, ფლეიტაზე დაკვრის ოსტატი, რომელმაც გაბედა და მუსიკალურ შეჯიბრში თვით აპოლონი გამოიწვია. აპოლონმა იგი არა მხოლოდ დაამარცხა, არამედ ტყავიც გააძრო.

²³ ოლიმპოსი, ფრიგიელი მუსიკოსი, მარსიასის მოწაფე.

²⁴ ტიმოთეუს მილეტელი, ცნობილი მუსიკოსი ვერაპიდეს თანამედროვე იყო. სპარტიდან იმის გამო გააძევეს, რომ ლირას მეთუ სიმი მიუმატა.

იარაღისათვის მოეკიდა ხელი, ხოლო როცა ქედრადობა შეარბილა, ალექსანდრე კვლავ თანამეინახეთ დაუბრუნდა.²⁵ ასეთ ძალას ანიჭებს ვარჯიში მიზნის მისაღწევად კაცს მუსიკალურსა და სხეულბერძე შეჯიბრებებში.

რამდენადაც გვირგვინები და მოჭიდავენი გავისხენე, ვიგყვი: უკეთუ ისინი მრავალ შემთხვევაში დიდ გასაჭირს ითმენენ და საკუთარი ძალის გაბრდას ყოველი გზით ცდილობენ, სხეულის ვარჯიშისას ოფლს უხვად ღვრიან, საწვრთნელ მოედანზე ცემა-გყეპასაც ხშირად იგანენ, არა ყველაზე სასიამოვნო, არამედ მწვრთნელთა მიერ შერჩეული ცხოვრების წესით ცხოვრობენ, და, სიგყვა რომ აღარ გავაგრძელო, სხვა მხრივაც შეჯიბრებამდე დროს შეჯიბრებისათვის მზადებაში აგარებენ, ხოლო შემდგომად ყოველივე ამისა, ასპარეზზე გასულთაც ყოველგვარი ჯაფისა და საფრთხის დათმენა უხდებათ, რათა ჯილდოდ ველური ბეთისხილის, დაფნის (*selinou*)* ან სხვა რაღაც მსგავსისგან დაწნული გვირგვინები და მაცნეთაგან გამარჯვებულთა სახელების ხმამაღლა გამოცხადება მიიღონ, ჩვენ, რომელთაც ცხოვრებისეულ ღვაწლთათვის სიმრავლითაც და სიდიდითაც ისე საკვირველი ჯილდოები გველოდება, რომ მათი სიგყვებით გამოხატვა შეუძლებელია, მაშინ, როცა ყურზე გვძინავს და ფრიალ თავშეუწუხებლად ვცხოვრობთ, რაგომღა ველოდებით, რომ ამ ჯილდოებს მარცხენა ხელითაც ავიღებთ?

ამ შემთხვევაში ხომ უსაქმურად ცხოვრება დიდად ღირსეული იქნებოდა, სარდანაპალი²⁶ და, თუ გნებავთ, მარგიტეც,²⁷ ვის შესახებაც ჰომეროსმა თქვა, თუ ეს სიგყვები მართლაც ჰომეროსს

²⁵ მსგავს ეპიზოდს იხსენიებს პლუტარქე, „ალექსანდრეს ბედნიერებისა და სიქველის შესახებ“, II, 2.

* *apium graveolens* — მისგან დაწნული გვირგვინებით ისთმოსურსა და პითიურ თამაშობებში გამარჯვებულებს აჯილდოებდნენ და საფლავზედა ძეგლებს ამკობდნენ.

²⁶ სარდანაპალი უკანასკნელი მეფე ძველი ასურეთისა (IX ს. ძვ. წ.). ანტიკური ხანის ავტორებთან მისი სახელი ფუფუნებასა და ნებფრობასთან იყო გაიგვებული.

²⁷ მარგიტე — მთავარი მოქმედი პირი სატირული პოემისა, რომელიც შეცდომით ჰომეროსს მიეწერებოდა. მარგიტე, რომელსაც თავის გონიერებაზე დიდი წარმოდგენა ჰქონდა, სინამდვილეში სულელი და უგუნური იყო.

ეკუთვნის, რომ არც მხვნილი იყო, არც მთესველი და ცხოვრებაში არც სხვა რამ შეეძლო, ბელნიერების თვალსაზრისით პირველობას ყველას წაართმევდა! მაგრამ განა უფრო მართალი არაა პიგაკეს²⁸ გამონათქვამი, რომელმაც თქვა: „ძნელია იყო პატიოსანი“. მართლაც, ღირსი იმ სიკეთეთა მიმთხვევისა, რომელთაც, როგორც ზემოთ ითქვა, კაცობრივ სიკეთეთა შორის ნიმუში არა აქვს, მრავალი ჯაფის გაღატანის შემდეგაც ძლივს ეხდებით; ამიტომაც არ გვმართებს უქნარობა და არც ხანმოკლე მოსვენებაზე გაცვლა ღიდი იმედებისა, თუ არ გვინდა მოვისმინოთ საყვედურები და დავითმინოთ სასჯელი არა აქ, ადამიანებისაგან (თუმცაღა, ვისაც გონება აქვს, მისთვის მცირე არც ეს იქნება), არამედ იქაურ სამსჯავროთა შინა, სადაც არ უნდა გაიმართონ ისინი, მიწისქვეშეთსა თუ საღმრთო სხვაგან. ვინც ცოდვას უნებლიეთ ეხება, შესაძლებელია, ღმრთისაგან შეწყალება მიიღოს, ხოლო ვინც ცუდს განზრახ ირჩევს, შენდობასაც ვერ ითხოვს, იმისათვის, რომ ღიდი სასჯელი არ დაითმინოს.

მაშ, რა გავაკეთოთ? – იკითხავს ვინმე. სხვა რა, თუ არა ის, რომ ყველა სხვა საბრუნავთაგან განთავისუფლებულებმა სულზე ვიბრუნოთ?

ამიტომ, სხეულს თუ ეს მართლაც აუცილებელი არაა, არ უნდა ვემსახუროთ, ხოლო სულს ყოველი, რაც საუკეთესოა, მივუძღვნათ; ხორციელ, სხეულის ვნებებთან მჭიდრო კავშირისაგან, ვითარცა საპყრობილიდან, სიბრძნისმოყვარეობით განვთავისუფლოთ და ამასთან, სხეულიც ისე გავწვრთნათ, რომ ვნებებისათვის დაუძლეველი გახდეს. აუცილებელი მუცელსაც უნდა მივაწოდოთ, მაგრამ არა ძალიან სასიამოვნო, იმათ მსგავსად, რომელნიც გრაპემბის გამწყობ მონებსა და მზარეულებს ეძებენ და, ვითარცა ვინმე სასტიკი მბრძანებელისათვის ხარკის შემგროვებელი, მთელს ხმელეთსა და ზღვას ჩხრეკენ ხოლმე. ჯოჯოხეთსა შინა წამებულებზე არანაკლები ტანჯვის დამთმენნი ეს საწყალობელი მუშაკნი მართლაც რომ მატყლს ცეცხლზე ჩეჩენ.²⁹ წყალს ცხრილით ეზიდებიან და დაზიანებულ

²⁸ პიტაკე შეიდ ბრძენ ელინთაგან ერთ-ერთი იყო (VI ს. ძვ. წ.), მისი ეს გამონათქვამი მოყავს პლატონს „პროტაგორაში“, 343 A.

²⁹ ანდაზა, რომელიც შინაარსით იგივეობრივია ანდაზისა, „წველის ნაყვა როდინში“.

თიხის ჭურჭელში ასხამენ, რის გამოც მათ ჯაფას ბოლო არა აქვს.

თმის ვარცხნილობასა და შესამოსელზე გარჯა კი, თუ ამის საჭიროება არ არსებობს, დიოგენეს სიგყვით, უბელურებს ან კიდეც გზააბნეულებს ახასიათებთ.³⁰ ამიგომაც ვამბობ, რომ იყო პეწენიკი და იწოდებოდა ასეთად, ისევე სამარცხვინოდ უნდა ჩავთვალოთ როგორც გარყენილება, ან სწრაფვა სხვისი საქორწინო სარეცელი-საკენ. რადგან მისთვის, ვისაც გონება აქვს, რა სხვაობა ექნება – თეატრალური³¹ სამოსელით იმოსება თუ მდაბიორთა მოსახამს მოისხამს, თუკი სამოსი სიცივისა და სიცხისგანაც საკმარისად იცავს? კაცისათვის, რომელიც მართლაც ღირსია ამ სახელისა, კოპწიაობა და გარეგნობაზე მრუნვა ნაკლებ სასაყვედურო როდია, ვიდრე მონური ღამოკიდებულება რომელიმე სხვა ვნებისადმი. რადგან ყველა მცდელობა მიმართული იმისკენ, რომ სხეული, რაც შეიძლება გამშვენებული იყოს, თვისებაა იმისა, ვისაც ვერც თავისი თავი შეუცნია და ვერც ის ბრძნული სწავლება გაუგია, რომ კაცი ის კი არ არის, რაც იხილვება, არამედ რამდენადმე უმაღლესი სიბრძნეა საჭირო, რომლის მიერაც თითოეული ჩვენგანი თავის თავს, როგორცაა, ისე შეიცნობს; ხოლო ეს განუწმენდელი გონებისათვის უფრო შეუძლებელია, ვიდრე სხეული თვალებისათვის მშერის გასწორება მშისათვის; განუწმენდა სულისა კი, ზოგადად და თქვენთვის საკმარისად რომ გითხრათ, მეგრძნებებით მიღებულ სიამოვნებათა უგულებელყოფას ნიშნავს: თვალი არ უნდა განვაძლოთ სანახაობებით ილუზიონისტებისა, ან ცქერით სხეულებისა, რაც ტკბობის სურვილს აღძრავს; სულში სასმენელთა მეშვეობით არც წარწყმედილი მელიდია უნდა ჩავიღვაროთ, რადგან ამგვარი მუსიკიდან ნაყოფნი – ვნებანი მონობისა და სულმდაბლობისა წარმოიშობიან. ჩვენ სხვაგვარ მუსიკას უნდა ვესწრაფვოდეთ, უკეთესს, რომელიც უკეთესისკენ წაგვიყვანს, რომლითაც დავითი სარგებლობდა, შემთხვევლი წმინდა საგალობლებისა და რომლითაც, როგორც წმინდა წერილი ამბობს, მან მეფე სიმმაგისაგან იხსნა.

³⁰ დიოგენეს გამონათქვამს ამის თაობაზე იმოწმებს დიოგენე ლაერტელი თხზულებაში „ფილოსოფოსთა ცხოვრებანი“, VI, 54.

³¹ ტექსტშია *hlyxustiv* — ქისტიდა, გრძელი კაბა, რომელსაც თეატრში ქოროს მსახიობები, ქალები და გამარჯვებული ათლეტები ატარებდნენ.

ყვებიან, რომ პითაგორამ, რომელიც ნადიმზე მთვრალეს შორის აღმოჩნდა, ლხინის წამყვან ფლეიგისგს კილოს შეცვლა და დორიული ჰანგის დაკვრა უბრძანა. ამ მელოდიით ისინი გონს ისე მოეგნენ, რომ გვირგვინები გადაყარეს და დარცხვენილნი დაიშალნენ. ზოგიერთები კი ფლეიგის დაკვრისას კორიბანტებისა³² და ბახუსის მხლებელთა მსგავსად სიშმაგეს ეძლევიან. აი, რამდენად დიდია სხვაობა, რითი აივსება სასმენელი – ჯანსაღი თუ უვარგისი მელოდიებით. ამიგომაც, სრულიად ცხადია, რომ ახლა გაბაგონებულ მელოდიათა შესრულებაში კიდევ უფრო ნაკლებ მონაწილეობას უნდა იღებდეთ, ვიდრე სამარცხვინო საქმეთაგან რომელიმეში; ხოლო ჰაერთან სხვადასხვაგვარი ანაორთქლის შეზავებისა, რაც ყნოსისთვის სასიამოვნოა, და ნელსაცხებელთა წასმის აკრძალვას პატივს მივაგებ.

სხვას რას იცოდა ვინმე იმის შესახებ, რომ არაა საჭირო გამოღვენება შეხებითა და გემოთი ტკობისა, თუ არა იმას, რომ ამ სიამოვნებათა მონადირებისათვის გადაგებულებს ისინი მუცლისა და რაც მის ქვემოთაა, მისი ახირებული სურვილებით ცხოვრებას აიძულებენ. ერთი სიგყვით მან, ვისაც, ვითარცა ჭაობში, ხორციელ ტკობათა შინა ჩაძირვა არ უნდა, ყოველივე სხეულებრივი უნდა უგულებელყოს. სხეული იმდენად უნდა გვიყვარდეს, – ამბობს პლატონი, – რამდენადაც იგი ფილოსოფიის სამსახურში იღებს მონაწილეობას და ამ შემთხვევაში, აზრს რამდენადმე პავლე მოციქულის მსგავსად გამოხატავს, რომელიც გვირჩევს, ხორციელი მრახვა არ ვყოთ საბაბად წადილისა.³³

ისინი, რომელნიც სხეულზე მრუნავენ, რათა რაც შეიძლება ღამაში იყოს, ხოლო სულს, რომელიც მას მოქმედებისათვის იყენებს, უგულებელყოფენ, რითი განსხვავდებიან იმათგან, რომელნიც იარაღს გულმოდგინედ უვლიან, ხოლო ხელოვნებას, რომელიც მათი საშუალებით მოქმედებს, უსულგულოდ ეპყრობიან? ამიგომ, პირიქით, სხეულს, ისევე როგორც მისწრაფებებს მხეცისა, ღაგამი უნდა ამოვდოთ და დავაოკოთ ამბოხნი, რომელთაც იგი სულში

³² Oïlkorubanie~ — კორიბანტები კიბელეს ქურუმები იყვნენ, რომელთა თავგანისცემასაც ღვთაების მიმართ შმაგი, ველური ზასიათი ჰქონდა.

³³ კორცთა ზრახვას ნუ ჰყოფთ გულის სათქუმელ (რომ. 13,14).

წარმოშობს, ვითარცა მათრახით, გონებით დავამარცხოთ და ჩავაწყნაროთ და არა ის, რომ სადავეები ტკობისმოყვარეობისა მივუშვათ და სხეულს უფლება მივცეთ იმისა, რომ გონება მსგავსად იმ მეეგლისა წარიგაცოს, რომელსაც ცხენები თავს წაართმევენ და თავის ნებაზე მიაქანებენ.

პითაგორაც გავიხსენოთ; გაიგო რა, რომ მისი ერთი ნაცნობთაგანი ვარჯიშისა და ბევრი ჭამისაგან მეგისმეტად სუქდებოდა, უთხრა: „არ შეწყვეტ საკუთარი თავისათვის ამ ფრიად მძიმე საპყრობილის მშენებლობას?“³⁴ ამბობენ, პლატონმა წინასწარ განჭვრიტა რა ზიანი, რომელსაც სხეული სულს მიაყენებდა, აკადემიისათვის ატიკაში ჯანმრთელობისათვის მავნე ადგილი განზრახ შეარჩია, რათა სხეული ზედმეტად არ განებივრებულიყო, ისევე როგორც ვაზს სხლავენ ხოლმე, რგობები ზედმეტად რომ არ გაემარდოს. ხოლო როგორც მე ექიმებისაგან მოვისმინე, თავის მხრივ, უკიდურესი ჯანმრთელობაც არამდგრადია.

ასე რომ, თუკი სხეულზე გადაჭარბებული მშრუნველობა თვით სხეულისთვისაც კი უსარგებლოა, ხოლო სულისათვის დამაბრკოლებელი, მაშინ მისი მორჩილებაცა და მსახურებაც ცხადი სიგიჟე ყოფილა. ჩვენ რომ მისი უგულებელყოფა გვესწავლა, კაცობრივთაგან ძნელად რომ რაიმეს გავეკვირვებინეთ; მაგალითად, ჩვენ, რომელთაც ხორციელი ტკობა არაფრად გვიღირს, სიმდიდრე რისთვისღა დაგვჭირდებოდა? მე ვერ ვხედავ საჭიროებას, გარდა მითებისა, სადაც დრაკონებზეა საუბარი, რაც გარკვეულწილად სიამოვნებასაც გვანიჭებს, საგანძურის ფხიზლად დარაჯობისა. ვინც ამგვარ საგნებზე მსჯელობისას თავის ღირსეულად დაჭერა ისწავლა, მას საერთოდ არ შეუძლია საქმითა თუ სიტყვით ოდესმე რაიმე მდაბიური და სამარცხვინო აიჩიოს; რადგან საჭიროზე მეტს – ღიღიური ქვიშა იქნება ეს თუ ოქროსმაგარებელი ჭიანჭველების შრომა – იმდენად უფრო არად ჩააგდებს, რამდენადაც ნაკლებად დასჭირდება; თვით საჭიროებას კი იგი, რა თქმა უნდა, ბუნებრივი და არა სიამოვნებათა განცდის მოთხოვნილებებით შემოსამზღვრავს.

ისინი, რომელნიც აუცილებელ მოთხოვნილებათა საზღვრებს გარეშე აღმოჩნდებიან, მსგავსად ფერდობზე დაქანებულისა, რომ-

³⁴ ელიანე, „ნაირ-ნაირი ამბები“, II, 18.

ელსაც წინ არაფერი ელობება რომ შეაკავოს, სრბოლისას ვერსად ჩერდება. რაც უფრო წინ მიიწევენ, მით უფრო მეგად განიცდიან საჭიროებას ახალი სურვილის დაკმაყოფილებისა, რომელიც წინას თანაბარია, ან მასზე მეტი, როგორც ამას სოლონი, ექსეკუსტიდეს ძე, ამბობს: „აღამიანებისათვის სიმდიდრეს ზღვარი არ უჩანს“.³⁵

ამ თვალსაზრისით მასწავლებლად გამოგვადგება თეოგნიდეს, რომელიც ამბობს: „არ მიყვარს და არც მსურს სიმდიდრე, არამედ, თუნდაც ხანმოკლე ცხოვრება მქონდეს, ოღონდ ცუდი არაფერი შემემთხვეს“.³⁶ მე მათეებს დიოგენე, ვინც საერთოდ ყოველივე აღამიანური უგულებელყო და დაამტკიცა, რომ დიდ მეფემაც უფრო მდიდარი იყო, რადგან მასზე ცოცხა რამ სჭირდებოდა ცხოვრებისათვის; ხოლო ჩვენ, თუ იმდენი გალანგი არ გვაქვს, რამდენიც პითია მიმიელს³⁷ ჰქონდა, არც ამდენი და ამდენი პლეთრონი³⁸ მიწა და არც აღურაცხელი ჯოგი საქონლისა, არაფერი გვეოფნის.

მე ვფიქრობ, უკეთუ არ გაქვს ქონება, არც უნდა გინდოდეს, ხოლო თუ გაქვს, იმის ფიქრზე მეგად, რომ მას ფლობ, როგორ განაგო იგი, ის უნდა იცოდე. მშვენიერი გამონათქვამი აქვს სოკრატეს; მან ერთ მდიდარ კაცზე, ვინც ფულს დიდად – აფასებდა, თქვა, რომ მანამდე არ გაცოდებოდა მისით, ვიდრე არ გამოცდიდა, იცოდა თუ არა მისით სარგებლობა. ფიდიასსა³⁹ და პოლიკლეტეს⁴⁰ იმ ოქროსა და სპილოსძვლის გამო, რომლითაც ერთმა ელეელებს⁴¹ ზევისს, ხოლო მეორემ არგოსელებს⁴² ჰერას ქანდაკება შეუქმნა, თავისთავზე დიდი

³⁵ სოლონის ფრაგმენტულად მოღწეული ლექსის ამ სტრიქონს იყენებდნენ, აგრეთვე, არისტოტელე („პოლიტიკა“ I, 8 1256) და პლუტარქე (სიმდიდრის წყურვილის შესახებ, IV).

³⁶ თეოგნიდე, ელეია, სტრ. 1155-1156.

³⁷ პითია მიზიელი — ლიდიელი მდიდარი, ცნობილი, აგრეთვე, თავისი სისასტიკით (პეროდოტე, ისტორია, VII 27).

³⁸ τῶν Πλευρών — პლეთრონი სიგრძის ერთეული იყო, რომელიც 30,38 მ-ს ანუ სტადიონის ერთ მეექვსედს უდრიდა.

³⁹ Ὀψείδης — ფიდიასი, სახელგანთქმული ბერძენი მოქანდაკე (ძვ. წ. V ს.).

⁴⁰ Ὀ Πολυκλείτης — პოლიკლეტე, ცნობილი არგოსელი მოქანდაკე და ხუროთმოძღვარი (ძვ. წ. V ს.).

⁴¹ ὁ Ἡλείδης, — ელეელი, ἡ Ἡλεία (Hli-) — ელიდა, მხარე აღმოსავლეთ პელოპონესში.

⁴² ὁ Ἄργειδης — არგოსელი; Ἄργος — არგოსი ქალაქი პელოპონესზე.

წარმოდგენა რომ შექმნოდით, სასაცილონი გახდებოდნენ, რადგან სხვისი სიმდიდრით თავმომწონეებს, უგულებელყოფილი ექნებოდით ხელოვნება, რომლის წყალობითაც ოქროც უფრო სასიამოვნო და ძვირფასი წარმოჩნდა. ხოლო ჩვენ, რომელთაც კაცობრივი სათნოება ჩვენთვის საკმარის სამკაულად არ მიგვაჩნია, ვფიქრობთ, რომ ჩვენი საქციელი ნაკლებად სამარცხვინოა? სიმდიდრე რომ მართლაც უგულებელგვეყო და გრძნობისმიერი სიამოვნებანი არაღ ჩაგვეგდო, ნუთუ პირფერობასა და ლიქნას მაინც გამოვედევნებოდით და ანგარებასა და გაიძვერობაში არქილოქეს⁴³ მელიის მიმბაძველნი გავხდებოდით?

აღამიანი, რომელიც ამროვნებს, ყველაზე უფრო იმას უნდა გაუბოდეს, რომ დიდებისათვის იცხოვროს და უმრავლესობის თვალსაზრისს ეთანხმებოდეს; მან ცხოვრების წინამძღვრად მართალი გონება უნდა გაიხადოს. კიდევაც რომ ყველა აღამიანს დაუპირისპირდეს, ან მშვენიერისათვის დიდებაც დაკარგოს და საფრთხეშიც ჩავარდეს, რაც სწორად შეიქნოს, იმის ურყევად დაცვას არაფერი უნდა ამჯობინოს. მაგრამ ვისაც ეს არ შეუძლია, მასზე ვიგყვიტო: განა რითი ჩამორჩება იგი ეგვიპტელ სოფისტს, რომელიც, როცა კი მოისურვებდა, მცენარე, ცხოველი, ცეცხლი, წყალი და ყოველგვარი საგანი ხდებოდა? ამგვარი კაცი მათ წინაშე, რომელნიც პატივს სამართლიანობას სცემენ, სამართლიანობას აქებს, მაგრამ როგორც ეს მლიქვნელებს სჩვევიათ, საპირისპიროს იგყვის იქ, სადაც შეამჩნევს, რომ მხარს უსამართლობას უჭერენ. ვითარცა მრავალფეხა, რომელზეც ამბობენ, რომ იმ მიწის ფერს იღებს, რომელიც მის ქვეშაა, ასევე ისიც ამრს იმათ შეხედულებებისამებრ იცვლის, რომელთა შორისაც იმყოფება.

თუმცა ჩვენ ამას უფრო სრულყოფილად ჩვენი წმინდა წერილის წიგნებიდან ვსწავლობთ, მაგრამ ამჯერად სათნოების აჩრდილის კონტურებს რამდენადმე გარეშე სწავლებათა მეშვეობით შემოვხაზავთ. ისინი, რომელნიც სარგებელს თითოეული საგნიდან კრებენ, მსგავსად დიდი მდინარეებისა, ყოველი მხრიდან მრავალი შენაერთით იზრდებიან, რადგან უნდა ვიფიქროთ, რომ გამონათქვამი პოეტისა: „ცოტას ცოტა მიუმატე“, ვერცხლის დაგროვებაზე უფრო

⁴³ იგულისხმება არქილოქეს იგავი „მელა და არწივი“ (ფრაგმ. 89).

მეგად ცოდნის დაგროვებას გულისხმობს და შეეფერება.⁴⁴ ასევე, ბიასმაც,⁴⁵ როცა შვილმა, რომელიც ეგვიპტეში მიემგზავრებოდა, ჰკითხა, რა უნდა გაეკეთებინა იმისათვის, რომ იგი, რაც შეიძლება მეგად გაეხარებინა, უპასუხა: „შეიძინე საგზალი სიბერისათვის“, საგზალი კი მან სათნოებას უწოდა, ოღონდ ვიწრო საზღვრებში მოაქცია – რადგან მისი სარგებელი კაცობრივი ცხოვრებით შემოსაზღვრა.

ხოლო უკეთუ ვინმე მე ტითონის, არგანთონიოსის, ან ჩვენ შორის ყველაზე დღეგრძელი მათუსაღას,⁴⁶ რომელმაც ამბობენ, რომ თითქმის ათასი წელი (ოცდაათი წლით ნაკლები) იცოცხლა, ასაკს ღამისახელებს, ან ვინმე მთელ დროს ადამიანთა დაბადებიდან გამოითვლის, ვითარცა ბავშვურ ამროვნებაზე, გამეცინება, რადგანაც ჩემი მგერა უფრო შორს – გრძელი და უბერებელი საუკუნისაკენ მიემართება, რომლის საზღვრებსაც გონებით ვერ მივწვდებით, ისევე, როგორც უკვდავი სულისათვის დასასრულის დადგენაა შეუძლებელი. მე თქვენ საგზლის შეძენას ამ საუკუნისთვის გირჩევდით, როგორც ანდაზა ამბობს: „დასძარი ყოველი ქვა, რომლისგანაც კი, რაიმე სარგებელი გექნებათ“.⁴⁷ ნუ შეყოვნდებით იმის გამო, რომ ეს ძნელია და ჯაფას მოითხოვს, არამედ გავიხსენოთ რჩევა იმისი, ვინც თქვა, რომ ყოველმა რაც შეიძლება საუკეთესო ცხოვრება უნდა აირჩიოს და დაელოდოს, რომ მიჩვევა მას სასიამოვნოს გახდის და ყველაზე საუკეთესოს გამოცდის. სამარცხვინოა ხომ, დრო ახლა დაკარგო და წარსულის დაბრუნებას შემდეგ ეცადო, რასაც, რაც არ უნდა წუხდე, ვეღარ შეძლებ.

ამგვარად, ის, რასაც მე უმნიშვნელოვანესად მივიჩნევ, ნაწილობრივ ახლა ვითხარით, ხოლო დანარჩენის შესახებ რჩევას მთელი ცხოვრების განმავლობაში მოგცემთ. ხოლო თქვენ, რამდენადაც

⁴⁴ ჰესიოდე, სამუშაონი და დღენი, სტრ. 359.

⁴⁵ ბიასი — შვიდ ელინ ბრძენთაგან ერთ-ერთი. მისი სიტყვები შემონახულია თხზულებაში „ფილოსოფოსთა ცხოვრებანი“, 1, 5.

⁴⁶ ტითონი — მეუღლე ქალღმერთ ეოსისა, სიმბოლო დღეგრძელობისა; არგანთონიოსი — მეფე ტარტესისა (VII-VI სს. ძვ.წ.); გადმოცემით 120 წელი იცხოვრა (პეროდოტე, ისტორია, I, 163). მათუსაღა — ბიბლიური მამათმთავარი, ნოეს პაპა, რომლის ამქვეყნიური ცხოვრებაც 969 წელი გაგრძელდა.

⁴⁷ ფიგურალური გამოთქმაა, რომელიც იგივეა, რაც „ყოველი ღონით ეცადე“.

სამი სახის სნეულება არსებობს, ნუ დაემსგავსებით განუკურნებელ სნეულებს და ნურც ნების უძღურებას გამოიჩინო, მსგავსს იმათი სნეულებისა, რომელნიც ხორციელად იგანჯებიან; რადგან მსუბუქად დაავადებულნი თვითონვე მიდიან ექიმებთან, შედარებით მძიმე სნეულებით შეპყრობილნი მკურნალებს თავისთან იხმობენ, ხოლო შავი ნადველის სრულიად უკურნებელი სენის მქონენი მათთან მისულთაც არ იღებენ. დაე, ახლა თქვენ ნუ შეგემთხვევათ ეს; ნუ

